

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ

УДК 343.1

Петро ПІДЮКОВ

кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України, проректор Академії управління МВС

РОЛЬ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ, РЕАЛІЗАЦІЇ ВИМОГ УКАЗУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ «ПРО ДОДАТКОВІ ЗАХОДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯНИНА, ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ПОСИЛЕННЯ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ»

Розглянуто питання діяльності органів внутрішніх справ України з виконання указів Президента України. Запропоновано шляхи поліпшення роботи міліції та взаємодії з іншими органами влади.

Рассмотрены вопросы деятельности органов внутренних дел Украины по исполнению указов Президента Украины. Предложены пути улучшения работы милиции и взаимодействия с другими органами государственной власти.

The article deals with the questions concerning the fulfillment of the special acts released by the President of Ukraine. Some ways of improving of that activity of militia and cooperation with other state institutions in that sphere are proposed.

Ключові слова: боротьба зі злочинністю, національна кримінологічна безпека, взаємодія міліції з іншими державними органами, роль міліції в боротьбі зі злочинністю.

Ключевые слова: борьба с преступностью, национальная кримнологическая безопасность, взаимодействие милиции с другими государственными органами, роль милиции в борьбе с преступностью.

Keywords: fight with criminality, criminological safety, national cooperation of militia with other state organs, role of militia in the fight with criminality.

Нестабільність внутрішньополітичної та економічної ситуації, поряд з ослабленням виконавчої влади в Україні, спричиняє зростання злочинності, боротьбу з якою повинні вести всі державні органи, але, на жаль, наодинці з цим явищем усе більше залишаються насамперед органи внутрішніх справ. Питанням особливої ролі органів внутрішніх справ України в організації боротьби зі злочинністю та правопорушеннями приділялася і приділяється велика увага в юридичній науці. Окремі аспекти щодо оптимізації ролі міліції у боротьбі зі злочинністю розглядалися на різних наукових і науково-практичних конференціях, надруковані в наукових збірниках, опубліковані в інформаційно-аналітичних та науково-практичних виданнях [1–5].

Разом з тим, у науковому плані не досліджувалися питання щодо конкретного визначення місця і ролі органів та підрозділів міліції в забезпеченні «кримінологічної безпеки» (термін введено російськими вченими-правознавцями [6; 7]) та виконанні нормативних актів центральних органів виконавчої влади, зокрема указів Президента України, спрямованих на захист життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави. Основною метою статті є визначення наступних аспектів:

- за період національної незалежності було прийнято декілька указів Президента України, які визначали певні періоди боротьби з найнегативнішим соціальним явищем – злочинністю, і в кожному з них містилися конкретні вимоги щодо покращання діяльності тих чи інших державних органів і установ;
- органи внутрішніх справ України фактично поставлені перед необхідністю забезпечувати організаційну роль і ефективний вплив на всі інші органи й установи держави у зазначеній сфері, навіть якщо вони прямо не передбачені основними виконавцями нормативних вимог;
- роль органів внутрішніх справ України в боротьбі з правопорушеннями і злочинністю зростає адекватно їх рівню в суспільному житті, а профілактичний вплив на ці процеси з боку державних установ та організацій неухильно знижується, а подекуди зовсім зводиться нанівець;
- питання національної кримінологічної безпеки суспільства, які неодноразово опосередковано підкреслювалися в кожно-

му Указі Президента України, жодного разу не розглядалися на науково-практичних конференціях чи інших наукових форумах;

- у зв'язку з політичною нестабільністю в державі втрачена практика періодичних звітів на центральному і регіональних рівнях державних органів і установ, посадових осіб про виконання указів Президента України.

Указ Президента України від 20.06.1994 [8], який пізніше доповнений Указами Президента України від 27.01.1999, 11.02.2000, 18.02.2002 та 29.10.2003, було визначено головним для всіх правоохоронних відомств (у тому числі – міліції України). Ним передбачалися систематичні скоординовані заходи, спрямовані на рішуче посилення боротьби з бандитизмом, корупцією, іншими тяжкими злочинами, особливо – знешкодження озброєних злочинних угруповань, які мають міжрегіональний і міжнародний характер. Водночас основна роль щодо розв'язання згаданих проблем відводилася органам і підрозділам МВС України як найбільш мобільному і підготовленому державному органу.

У 2003 році Президентом України знову був підписаний Указ «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» [9], який певною мірою підбив підсумки заходів, здійснених у країні щодо подолання проявів організованої злочинності і корупції органами внутрішніх справ та іншими правоохоронними органами. За його структурою і змістом окремі розділи Указу мали конкретний та цілеспрямований характер. У цьому Указі переважна більшість завдань із забезпечення національної кримінологічної безпеки суспільства, які ставилися перед державними органами щодо боротьби зі злочинністю, знову була покладена на міліцію.

Підписання Президентом України Указу «Про додаткові заходи щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, громадського порядку та посилення боротьби зі злочинністю» від 28.03.08 (далі – Указ Президента) стало черговою спробою мобілізувати всі державні органи на проведення відповідних заходів. Причому більша частина його нормативних вимог, як і раніше, спрямована на підвищення ролі органів внутрішніх справ України [10].

Як один із головних елементів правоохоронної системи МВС України насамперед покликане захищати загально визнані інтереси та цінності, гарантувати, щоб захист цих інтересів не став приводом для необґрунтованих, не викликаних суспільною необхідністю порушень прав і свобод людини та громадянина.

Органи внутрішніх справ разом з іншими правоохоронними органами мають активізувати боротьбу зі злочинами в економічній сфері, протидію нелегальній міграції, розповсюдженню наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Ці завдання на сучасному етапі є визначальними, оскільки їх вирішення безпосередньо впливає на стан правопорядку і суспільної безпеки в державі. На думку вчених і практиків, стан злочинності та масові порушення прав і свобод громадян, які допускаються сьогодні в країні, безпосередньо впливають на національну безпеку України [11, 235].

Щодо посилення боротьби з економічною злочинністю на сучасному етапі нагальними є розробка та здійснення заходів, спрямованих на запобігання «рейдерству» стосовно підприємств, організацій та установ, захоплення землі та спекуляції нею, виявлення розкрадань державного майна та запобігання таким злочинам. МВС України здійснило певні заходи по боротьбі з такими явищами, виявлено ряд організованих злочинних угруповань, затримано чимало керівників підприємств і установ [12, 2]. Проводяться також заходи щодо встановлення більш тісної співпраці з зарубіжними колегами, спрямовані на посилення боротьби з транснаціональною організованою злочинністю [13, 2].

Особлива увага міліції зосереджена на боротьбі з корупційними проявами. Вимоги Указу Президента в даному питанні сфокусовані на виявленні корупційних діянь, учинених службовими особами, що займають відповідальне чи особливо відповідальне становище.

Не випадково зроблено акцент на важливості викриття та знешкодження організованих злочинних угруповань, які, зокрема:

- використовують корупційні зв'язки при здійсненні операцій з державною власністю, проведенні закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти;
- діють у сфері видобування, переробки, зберігання і транспортування нафти, природного газу та нафтопродуктів;

- займаються організацією нелегальної міграції, торгівлі людьми, в тому числі з використанням міжрегіональних та міжнародних зв'язків;
- причетні до незаконного відшкодування податку на додану вартість, незаконного обігу наркотичних засобів [10].

Передбачається і зростання ролі органів внутрішніх справ України у сфері запобігання насильству в сім'ї, дитячій бездоглядності та безпритульності, втягненню неповнолітніх і молоді в злочинну діяльність. За даними статистики, злочинність значно «помолодшала», а запобігання їй у молодіжному середовищі може здійснюватися тільки з допомогою міліції. Адже більшість державних органів та установ, насамперед на місцевому рівні, які повинні займатися цими питаннями, самоусунулися від виконання обов'язків у зазначеній сфері. Розмов про зростання злочинності неповнолітніх, її вплив на суспільне життя в Україні ведеться багато, але практичних дій та відповідальних осіб, які мають профілакувати і вести боротьбу з підлітковою злочинністю, – немає.

Не викликає сумніву важливість ролі міліції у проблемі захисту житлових і майнових прав осіб похилого віку, з обмеженими фізичними можливостями та власників земельних ділянок. Злочинні елементи нерідко використовують незахищеність згаданих категорій осіб, шляхом шахрайства або прямого фізичного їх знищення вилучають майно, земельні ділянки, житло з метою продажу та незаконного збагачення. Факти, що свідчать про зростання насильства стосовно зазначених маргінальних груп, періодично висвітлюються і в мас-медіа.

Провідною залишається роль міліції і в забезпеченні охорони громадського порядку та громадської безпеки, де, на наш погляд, доцільно зосередити зусилля на здійсненні таких заходів:

- ініціювання перегляду законодавства з приведенням у відповідність до вимог сьогодення більшості нормативних актів, особливо в питаннях збільшення розмірів покарання за вчинені правопорушення (за прикладом вирішення проблем із порушеннями Правил дорожнього руху в Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху») [14];

- підвищення оперативності реагування на правопорушення шляхом використання технічних засобів контролю за ситуацією в громадських місцях;
- здійснення структурної перебудови органів внутрішніх справ України з метою зміцнення сил і засобів, які безпосередньо використовуються для охорони громадського порядку та громадської безпеки;
- вирішення питання щодо підвищення рівня соціального захисту працівників органів внутрішніх справ України, які безпосередньо працюють у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки;
- вивчення та аналіз можливостей використання зарубіжного досвіду діяльності органів поліції розвинутих країн із зазначених питань.

Підвищення ролі органів внутрішніх справ України у захисті прав і свобод громадян і посиленні боротьби зі злочинністю неможливе без відповідного інформаційного забезпечення. В Указі Президента приділено увагу його координації, уніфікації інформаційного простору. Перш за все, запропоновано забезпечити створення відповідних систем накопичення та обміну інформацією між центральними органами виконавчої влади. Наступним важливим напрямом у посиленні боротьби зі злочинністю визначено збирання та систематизацію інформації стосовно осіб, причетних до незаконного обігу наркотичних засобів, щодо місць перебування осіб, які вчинили тяжкі або особливо тяжкі злочини, та тих, які зникли безвісти, в тому числі з автотранспортом. Така інформація збирається й уніфікується в більшості розвинутих країн.

Цілком зрозумілим є і зростання ролі органів внутрішніх справ України у виявленні та припиненні зловживань, пов'язаних із незаконним відчуженням земель, будівництвом на землях природно-заповідного та іншого природоохоронного і рекреаційного призначення, самовільного захоплення земель. Злочини у цій сфері останніми роками значно поширились і мають широкий громадський резонанс.

Таким чином, роль органів внутрішніх справ України у виконанні вимог Указу Президента є значною, практично кожна з них при

більш детальному розгляді підпадає тією чи іншою мірою під юрисдикцію органів внутрішніх справ України, а їх практична реалізація не матиме належної ефективності без участі міліції. Разом з тим, окремі актуальні напрями діяльності міліції не знайшли відповідного місця у згаданому нормативному акті (наприклад, боротьба з комп'ютерною злочинністю, злочинами у сфері приватизації, порушення міграційного законодавства, розкрадання майна територіальних громад тощо).

З огляду на вищезазначене видаються доцільними:

- наступні наукові дослідження з метою детального визначення ролі й місця органів внутрішніх справ у реалізації вимог, які містяться в нормативних актах, у тому числі указах Президента України;
- формулювання поняття національної кримінологічної безпеки суспільства й уточнення ролі кожного державного органу щодо її забезпечення;
- проведення при підготовці такого типу нормативних документів усебічного аналізу існуючої ситуації з залученням як науковців, так і практиків та окреслення розширених і більш конкретних рекомендацій і завдань для всіх державних органів щодо їх виконання;
- розробка чіткої системи дійового контролю за виконанням уже прийнятих і таких, що плануються, указів Президента України з обов'язковими звітами керівників відповідних органів і установ, які повинні забезпечувати їх реалізацію.

Список використаних джерел

1. Бойко І.В. Основні критерії оцінки діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України // Бюлетень з обміну досвідом роботи: наук.-практ. видання. – 2003. – № 150. – С. 20–25.

2. Рибалкін А.О. Права людини і громадянина в нормотворчій діяльності органів внутрішніх справ: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні» (Запоріжжя, 30 трав. 2008 р.). – Запоріжжя, 2008. – Ч. 1. – С. 131–133.

3. Арістова І.В. Інформаційний підхід до вирішення проблем транснаціональної злочинності органами внутрішніх справ України. Вісник ун-ту внутр. справ. – 2000. – № 11. – С. 43–48.

4. Негодченко О.В. Галузева наука МВС України у боротьбі зі злочинністю: матеріали наук.-практ. семінару «Актуальні проблеми протидії злочинності в Україні» (Дніпропетровськ, 21 бер. 2008 р.). – Дніпропетровськ, 2008. – С. 3–5.

5. Гусаров С.М. Зміцнення профілактичного ядра в ОВС: управлінський аспект // Міліція України. – 2001. – № 10. – С. 6–7.

6. Шаваев А.Г. Криминологическая безопасность негосударственных объектов экономики. – М.: ИНФРА, 1995. – 128 с.

7. Плешаков В.А. Криминологическая безопасность и ее обеспечение в сфере взаимовлияния преступности и преступности несовершеннолетних: дис. ... д-ра юрид. наук / Академия управления МВД РФ. – М., 1998. – 323 с.

8. Про невідкладні заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю: Указ Президента України від 20.06.1994 № 396/94.

9. Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією: Указ Президента України від 06.02.2003 № 84/2003.

10. Про додаткові заходи щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, громадського порядку та посилення боротьби зі злочинністю: Указ Президента України від 28.03.2008 № 276/2008.

11. Шелухін М.Л. Криминологічна безпека на транспорті: організаційно-управлінське та оперативно-розшукове забезпечення: монографія. – Донецьк: Вебер, 2008. – 365 с.

12. Карпюк Г. Профспілки. Перезавантаження. Серія перша. Поки що опереточна // Іменем Закону. – 2008. – № 50. – С. 2.

13. Зеленко Л. Інтерполу свідчить ... ДНК // Іменем Закону. – 2008. – № 43. – С. 2.

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху: Закон України. – [Електронний ресурс]: www.rada.ua

Стаття надійшла 11.09.2008.